

Ο ατομικισμός ως αντιπαιδαγωγικό πρότυπο ζωής (Ηρακλής Ρεράκης, Καθηγητής Παιδαγωγικής)

Categories : [ΚΟΙΝΩΝΙΑ](#)

Date : 13 Σεπτεμβρίου, 2016

Έχει ήδη διατυπωθεί τὸν τελευταῖο καιρό, πολλές φορές καὶ ἀπὸ πολλούς, ἀλλὰ καὶ ἐπιβεβαιώνεται διαρκῶς ἀπὸ τὴ βίωση τῆς πραγματικότητας, ὅτι ἡ σημερινὴ οἰκονομικὴ κρίση τῆς Ἑλλάδας δὲν εἶναι τυχαία , ἀλλὰ ὀφείλεται σὲ πνευματικούς καὶ κοινωνικούς λόγους. Ἡ «διαφθορά», ἡ «φοροδιαφυγή», ἡ «ἀπάτη» κ.ἄ. ὡς πράξεις ἔχουν ὡς δημιουργικὴ πηγή τους μία ἀρρωστημένη ἐσωτερικότητα καὶ κοινωνικότητα.

Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι ἀνάγκη, παράλληλα μὲ τὰ οἰκονομικὰ μέτρα νὰ ἀναζητηθοῦν καὶ νὰ συνειδητοποιηθοῦν οἱ **πνευματικοὶ λόγοι** καὶ οἱ αἰτίες ποὺ ἔσπρωξαν τοὺς Ἕλληνες, ἡγέτες καὶ λαὸ στὸ πτωτικὸ ἐκεῖνο ἐπίπεδο τῆς πνευματικῆς διαφθορᾶς, ποὺ εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τὴ διαστροφή τῆς σχέσης τους μὲ τὸν Θεὸ καὶ τοὺς συνανθρώπους, τὴν πώρωση τῆς συνείδησης καὶ τελικὰ τὴν ἐκτέλεση ὅλων αὐτῶν τῶν πράξεων σὲ βᾶρος τῆς πατρίδας καὶ τοῦ λαοῦ.

Διότι, ἐὰν δὲν ἀνευρεθοῦν ὅλες αὐτὲς οἱ αἰτίες ποὺ ὀδήγησαν στὴν κρίση καὶ δὲν θεραπευθοῦν μὲ τὴ δέουσα πνευματικὴ μέθοδο καὶ προσοχή, δηλαδὴ μὲ σοβαρὲς ποιοτικὲς ἀλλαγὲς στὸν τρόπο σκέψεως καὶ ζωῆς, στὸν τρόπο πίστεως πρὸς τὸν Θεὸ καὶ συμπεριφορᾶς ἢ στάσεως ἀπέναντι τόσο στὸν συνάνθρωπο ὅσο καὶ στὸ κοινωνικὸ σύνολο, τότε ὅσες οἰκονομικὲς προσπάθειες ἢ θυσίες καὶ ἂν γίνουν, ἡ ὑποτροπὴ τῆς χώρας καὶ ἡ πτώση της σὲ χειρότερες καταστάσεις εἶναι βέβαιη.

Λόγω τῆς ἀνάγκης περιορισμοῦ μας σὲ ἓνα μικρῆς ἔκτασης κείμενο, θὰ ἀναφερθοῦμε συνοπτικὰ στο σπουδαιότερο ἴσως, κατὰ τὴν ἐκτίμησή μας, πνευματικὸ καὶ κοινωνικὸ πάθος τῶν σύγχρονων Ἑλλήνων, ποὺ εὐθύνεται μάλιστα, κατὰ τὴ γνώμη μας, γιὰ τὴν παροῦσα κρίση, ποὺ εἶναι ὁ **ἀτομικισμός**.

Ὁ ἀτομικισμὸς υἱοθετήθηκε καὶ καλλιεργήθηκε ἀπὸ τὸ κίνημα τοῦ Διαφωτισμοῦ μαζὶ μὲ τὰ ἀτομικὰ δικαιώματα καὶ πολλὲς ἄλλες ἀνθρωπολογικὲς ιδέες, ὡς στοιχεῖο ποὺ ἀπελευθερώνει τὸν ἄνθρωπο [1]. Ἡ ἐλευθερία αὐτή, ὅμως, κατὰ τὸν ἅγιο Ἀθανάσιο Πάριο, ἦταν ψεύτικη· προσδιορίζει τοὺς «ψευτολιμπερτίνοους» ἔμπνευστὲς της, τοὺς ὀδηγοὺς τοῦ ψεύδους, ἀποτελεῖ «ψευδώνυμον σοφίαν» καὶ προσανατολίζει τοὺς ἀνθρώπους πρὸς μία ψεύτικη καὶ ἐλλειπτικὴ κοινωνία καὶ κοινωνικότητα [2].

Οι θέσεις όμως του Παρίου υποτιμήθηκαν, αφού οι ιδέες του Διαφωτισμού έγιναν πανηγυρικά δεκτές ως «προοδευτικές» από τους υπεύθυνους της ελληνικής παιδείας, ήδη από την εποχή του Άδ. Κοραή και προσδιορίζουν έκτοτε την ιδεολογική της κατεύθυνση μέχρι και σήμερα, με αποτέλεσμα να ανατραπεί σταδιακά και να έκτοπισθεί το παραδοσιακό κοινοτικό πρότυπο της Ορθοδοξίας και να επικρατήσει, έτσι, το διαφωτισμικό πνεύμα ενός άκρατου ατομικισμού που έχθρεύεται τη συλλογικότητα.

Ο άνθρωπος - «άτομο» αναζητά το νόημα και την ολοκλήρωση της ύπαρξής του, μέσω της εξυπηρέτησης των στόχων του «εγώ»: της ιδιοτέλειας, του κατεξουσιασμού, της εξαπάτησης, της έκμετάλλευσης, της διαθέσεώς του να κοινωνεί με τους συνανθρώπους του με κύριο μοχλό το ατομικό του συμφέρον [3].

Ο άνθρωπος-«πρόσωπο», αντίθετα, πιστεύει ότι ολοκληρώνεται μέσω της συλλογικής, αγαπητικής και συνεργατικής συμβίωσής του με τους άλλους, θεωρώντας τον έναυτό του μέλος του ενιαίου σώματος της ανθρώπινης φύσης.

Στο πλαίσιο της χριστιανικής ανθρωπολογίας, ο άνθρωπος εκλαμβάνεται ως κατ' εικόνα και όμοίωσιν του Θεού ύπαρξη, ή οποία θεμελιώνεται στην τριαδολογική έκδοχή του προσώπου. Ο άνθρωπος είναι πρόσωπο, διότι εικονίζει τη θεότητα των τριών προσώπων - υποστάσεων. Ο Θεός είναι τριπρόσωπος ή τρισυπόστατος, τα δε τρία Πρόσωπα είναι ενωμένα εν αγάπη, ασυγχύτως και άχωρίστως και μ' αυτόν τον τρόπο ενώσεως συνυπάρχουν στο κοινό «εμείς», στη μία Θεότητα. Ο άνθρωπος, κατά αντιστοιχία, αφού εικονίζει τη Θεότητα, δεν είναι άτομο, αλλά πρόσωπο, που σημαίνει ότι συνυπάρχει ως μέλος του «εμείς», της μίας ενωμένης ανθρώπινης φύσεως. Αυτό που αναδεικνύει τη μοναδικότητα και την ιδιαιτερότητα του προσώπου του είναι ή αληθινή κοινωνία του με τους άλλους, τον Θεό και τον πλησίον [4].

Μετά από τόσα χρόνια σχολικής διδαχής του με τα νάματα της λογικής και της μεταφυσικής του Διαφωτισμού, ο ελληνικός λαός, ακολουθεί σήμερα την πιο ώμη έκδοχή του ατομικισμού, τον **οικονομικό ατομισμό (φιλελευθερισμό)**, ο οποίος τοποθετεί το άτομο και τα ατομικά κίνητρα στο κέντρο της οικονομικής δράσεως [5], τη δε οικονομική δράση στο κέντρο της ζωής. Το άτομο, κατ' αυτήν την προσέγγιση, είναι ή βάση της κοινωνίας, σκοπός δε της κοινωνίας είναι να εξυπηρετεί το άτομο [6].

Το μεγάλο και επαναλαμβανόμενο σφάλμα του Νεοέλληνα κατά τα τελευταία χρόνια είναι ότι δεν μπόρεσε να κρατήσει την ισορροπία ανάμεσα στο «εγώ και στο «εμείς», δηλαδή, να αγαπά τον πλησίον του με τον ίδιο τρόπο και την ίδια ένταση που αγαπά τον έναυτό του, όπως διδάσκει ή ορθόδοξη πίστη του [7].

Το πάθος του ατομικισμού τον όδηγησε στη χρήση ποικίλων μεθόδων

έξαπάτησης και άρπαγής, σε μία πολύμορφη δηλαδή και δαιμονικής έμπνευσης παρανομία και παραβατικότητα σε βάρος του κοινού «έμεϊς», που είναι ή πατρίδα, πιστεύοντας ότι το σπουδαιότερο και έξυπνότερο πράγμα είναι να έξυπηρετεϊ κανείς το άτομικό του συμφέρον, να κερδίζει, να ώφελείται και να βολεύεται, χωρίς να σκέπτεται τις ζημιές και τις πληγές που προκαλεϊ στο σύνολο του λαού και στην όργανωμένη πολιτεία.

Λησμόνησε ότι στην πραγματικότητα ό κάθε άνθρωπος είναι μέρος του όλου και ότι, αν αυτό το όλον εñημερεϊ, τότε και ό ίδιος εñημερεϊ. Αγνόησε το γεγονός ότι φθείροντας την πατρίδα του, το κοινó σώμα, óδηγεϊ και τον έαυτό του στην πτώση και στην περιπέτεια, όπου καταδοκεϊ και ή κοινή για όλους καταστροφή. Δέν συνειδητοποίησε ότι ό ατομικισμός, ως πρότυπο ζωής, κατά το όποιο το άτομο θεωρεϊ τον έαυτό του ως την ύψιστη αξία, αποτελεί μία οϊκτρή αύταπάτη, φανερώνει μεγάλη μορφή ανασφάλειας και λογίζεται ως ή κύρια άφετηρία του μηδενισμού.

Όλοι σχεδόν οϊ τρόποι ζωής, που εύαγγελίστηκαν οϊ κάθε μορφής αναγεννήσεις, ανθρωπισμοϊ και νεωτερικότητες, υιοθέτησαν τον ατομικισμό ως πρότυπο και έχουν λίγο ή πολύ στους κύριους στόχους των κινήματων τους την προβολή και την προάσπιση των ατομικών συμφερόντων.

Στον όρθόδοξο χριστιανισμό, από την άλλη, προτεραιότητα έχει το όλον εναντι του μέρους, χωρίς ώστόσο να άφανίζεται το μέρος. Το «έγώ» έξισώνεται μέσω έλεύθερης βούλησης με το «έσú» και βρίσκει την πληρότητα της ύπαρξής του εντός του «έμεϊς». Έτσι, ό ατομικισμός δέν μπορεί να θεμελιωθεϊ στις πηγές της χριστιανικής πίστεως, αφού ή αύθεντική χριστιανική διδασκαλία είναι ριζικώς αντιατομικιστική.

Ό άγιος Μάξιμος ό Όμολογητής θεωρεϊ την κατάσταση του ατομικισμού κατάτμηση και μερισμό της ένιαίας ανθρώπινης φύσεως, μία φυσική ανωμαλία [8], που óδηγεϊ τον άνθρωπο στη φιλαυτία και στην ατομική γνώμη, σε μία κατάσταση που τον κάνει να χάνει τον λόγο της ύπαρξέως του, δηλαδή την άληθινή κοινωνία του με τον Θεό και με τους συναθρώπους [9] και να στρέφεται εναντίον του σώματος στο όποιο και ό ίδιος άνήκει.

Οϊ όρθόδοξοι Πατέρες, γενικά, αναζητώντας την τελείωση της ανθρώπινης ύπαρξης, **καταδικάζουν τον ατομικισμό και τη φιλαυτία**, ως αίτια άμαρτίας και διαίρεσης. Οϊ έπιπτώσεις της διάδοσης του ατομικιστικού προτύπου, ως ιδεώδους του Διαφωτισμού, που προέκυψαν και συνεχίζονται να προκύπτουν στην πνευματική, κοινωνική και οϊκονομική ζωή του τόπου είναι τεράστιες. Οϊ νέοι δέν μαθαίνουν μέσα από το σχολικό, το οϊκογενειακό και το κοινωνικό τους περιβάλλον να σκέπτονται και να ενεργοούν ισότιμα άπέναντι στον έαυτό τους και στους άλλους. Έτσι ακολουθοούν αντιλήψεις και πρακτικές, που óδηγοούν στη φθορά και στην

έκμετάλλευση τοῦ κοινοῦ καὶ στὴν ἐξυπηρέτηση ἀποκλειστικὰ τοῦ ἀτομικοῦ συμφέροντος, προσπαθώντας νὰ ἀποσπάσουν ἀγαθὰ ἀπὸ τὸ ὅλον, καὶ νὰ τὰ ἐντάξουν στὸ μέρος.

Ἡ καθολικὴ ὡστόσο ἐπικράτηση τοῦ ἀτομικισμοῦ ὡς τρόπου σκέψεως καὶ ζωῆς εἶναι βέβαιο ὅτι δὲν ἱκανοποιεῖ ὑπαρξιακὰ τὸν ἄνθρωπο, ὁ ὁποῖος ἐκ φύσεως εἶναι κοινωνικὸ καὶ ἀγαπητικὸ ὄν καὶ γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ πιέζεται καὶ συρρικνώνεται ἡ ψυχὴ του, καθὼς νιώθει ὅτι βρίσκεται, μὲ δική του εὐθύνη, ἀπομονωμένος καὶ ἐγκλωβισμένος στὰ στενὰ πλαίσια τοῦ ἑαυτοῦ του, μακριὰ ἀπὸ μία ἀληθινὴ σχέση μὲ τὸν Θεὸ καὶ τὸν συνάνθρωπο, ἀλλὰ καὶ σὲ ἀντίθεση μὲ τὶς ἱστορικὲς καὶ θρησκευτικὲς του ρίζες.

Ἀναζητώντας κανεὶς λύσεις τοῦ σημερινοῦ προβλήματος, θὰ πρέπει νὰ ἔχει ὑπόψη του ὅτι ἡ ἱστορικὴ καὶ θεολογικὴ παράδοση καὶ ἐμπειρία τῆς Ρωμαιοσύνης διδάσκει πὼς ἡ ὁποιαδήποτε οἰκονομικὴ ἐπιλογή, ποῦ θὰ ἀγνοήσει καὶ θὰ περιφρονήσει τὴν ἀναγκαιότητα καὶ τὴ σημασία τῆς συνδρομῆς μίας ταυτόχρονης καὶ ἰσοβαροῦς πνευματικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀλλαγῆς καὶ ἀναγέννησης τοῦ λαοῦ, δὲν θὰ εἶναι βιώσιμη.

Ὁ λαὸς μας, ἂν θέλει νὰ ὀρθοποδήσει ἡ χώρα του καὶ νὰ ἀρχίσει μία νέα προσπάθεια προόδου καὶ ἀνάπτυξης, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀπαλλαχτεῖ ἀπὸ τὸ πνευματικὸ πάθος τοῦ ἀτομικισμοῦ. **Ἡ μόνη ἀποτελεσματικὴ θεραπεία τοῦ ἀτομικισμοῦ, ποῦ μπορεῖ νὰ ἐλευθερώσει τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὸν καταστροφικὸ γιὰ τὸν ἴδιο καὶ τοὺς ἄλλους ἐγκλωβισμό του στὴν περιοχὴ τοῦ συμφέροντος καὶ νὰ τὸν ἐντάξει σὲ μία ἄλλη προοπτικὴ, ἐκείνη τοῦ ὅλου τῆς κοινότητος, τοῦ κοινοῦ συμφέροντος, τῆς πατρίδας, εἶναι ἡ ἐφαρμογὴ τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης, ἡ ὁποία, κατὰ τὸν Ἀπ. Παῦλο, «οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς» [10] καὶ δὲν ἔχει ἐγωκεντρικὰ κίνητρα.** Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι ὁ Ἀπ. Παῦλος διδάσκει τὸν κάθε ἄνθρωπο, νὰ φροντίζει, παράλληλα καὶ ἐξίσου μὲ τὸν ἑαυτό του, καὶ τὸν συνάνθρωπο: «μηδεὶς τὸ ἑαυτοῦ ζητεῖτω, ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦ ἑτέρου ἕκαστος» [11].

Ὁ Ἕλληνας - «ἄτομο» εἶναι ἀνάγκη νὰ μετεξελιχτεῖ σὲ «πρόσωπο» καὶ σ' αὐτὴ τὴν προσπάθεια μετεξέλιξης ὁ ρόλος τῆς ἐλληνορθόδοξης παιδείας θὰ εἶναι σημαντικός. Ἡ πραγματικὴ οὐσία τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου ἀποκαλύπτεται μόνον μέσα ἀπὸ τὴν ἀναφορὰ τοῦ ἀνθρωπολογικοῦ καὶ κοινωνικοῦ ζητήματος στὸ ὑπερβατικὸ ἐπίπεδο.

Ἡ μετανοιακὴ ἀποκατάσταση τοῦ ἀνθρώπου - «ἀτόμου» καὶ ἡ μετάλλαξή του σὲ «πρόσωπο» **μπορεῖ νὰ πραγματοποιηθεῖ μόνο μέσα ἀπὸ τὸ ἀσκητικὸ πρότυπο τῆς ὀρθόδοξης παραδόσεως, κύριο στοιχεῖο τοῦ ὁποίου εἶναι ἡ ἀπελευθέρωσή του ἀπὸ τὴν μονοδιάστατη ἐπιθυμία τοῦ ἀτομικοῦ συμφέροντος.**

Ἡ ἀγιοτριαδικὴ προσέγγιση τοῦ νοήματος τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου, ποὺ ἀποτελεῖ ὄχι μόνο τὸ καινούριο τῆς ἱστορίας τοῦ κόσμου ἀλλὰ καὶ τὴν ἐλπίδα του, βιωμένη ἐν ἐλευθερίᾳ μέσα στὶς ζῶσες ἐκκλησιαστικὲς κοινότητες, μπορεῖ νὰ θεμελιώσῃ ἕνα νέο παιδαγωγικὸ στόχο, μὲ κυρίαρχο ἀντικείμενο τὴν ἀγωγή τοῦ προσώπου, ποὺ θὰ ἐμπνεύσῃ ἕνα ἀνανεωμένο περσοναλισμὸ καὶ θὰ προσφέρει ἕνα νέο ὄραμα στὴ νοσταλγία τοῦ σύγχρονου ἐγκλωβισμένου στὰ ἀδιέξοδα τοῦ ἀτομικισμοῦ ἀνθρώπου.

-
1. Βλ. Ἦρ. Ρεράκης, Ἐρησκευτικὰ καὶ πολιτισμικὰ πρότυπα στὸ ἔργο τοῦ Δ. Σολωμοῦ, ἐκδ. Γρηγόρης, Ἀθήνα 2003, σ. 270-284.
  2. Βλ. Ἀθ. Πάριος, [Ἀπολογία χριστιανική](#), ἐκδ. Τυπογραφεῖον Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, Κωνσταντινούπολη 1805, σ. 25 - 27.
  3. Βλ. Ἦρ. Ρεράκης, Ὁ «ἄλλος» στὸ ἐλληνικὸ σχολεῖο, Ὁρθόδοξη χριστιανοπαιδαγωγικὴ θεώρηση, ἐκδ. Πουρναρᾶς, Θεσσαλονίκη σ. 60-74.
  4. Ὁ.π., σ. 75-107.
  5. Βλ. Ζ. Παπαδημητρίου, «Ἀτομικισμός», Παιδαγωγικὴ - Ψυχολογικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια - Λεξικόν, ἐκδ. Ἑλληνικὰ Γράμματα, τ. 2, σ. 847.
  6. Βλ. Χ. Τριάντης, «Ἀτομικισμός - Συλλογικότητα», Παιδαγωγικὴ - Ψυχολογικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια - Λεξικόν, ὁ.π., σ. 847.
  7. Βλ. Ἦρ. Ρεράκης, Κοινωνικὴ ἔνταξη καὶ ἠρησκευτικὴ ἀγωγή τοῦ μαθητῆ στὸ ἐλληνικὸ σχολεῖο, ἐκδ. Πουρναρᾶς, Θεσσαλονίκη 2010, σ. 251-264.
  8. Βλ. Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, Ἐπιστολαί - «Πρὸς τὸν δοῦλον τοῦ Θεοῦ κύριον Γεώργιον, τὸν πανεύφημον ἔπαρχον Ἀφρικῆς», P.G. 91, 396 D: «Θεοῦ καὶ ἀλλήλων κατὰ τὴν γνώμην διέστησε, τὸ τὲ εὐθὲς διαστρέψας καὶ τὴν φύσιν κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον μερίσας».
  9. Βλ. Τοῦ αὐτοῦ, «Κεφάλαια διάφορα θεολογικά τε καὶ οἰκονομικά», P.G. 90, 1195 BC. 10. Α' Κορ. 13, 5. 11. Α' Κορ. 10, 24.

Η ΑΛΛΗ ΟΨΙΣ

Ψηλαφώντας την των πραγμάτων αλήθεια...

<https://alopsis.gr>

(Πηγή: enromiosini.gr)